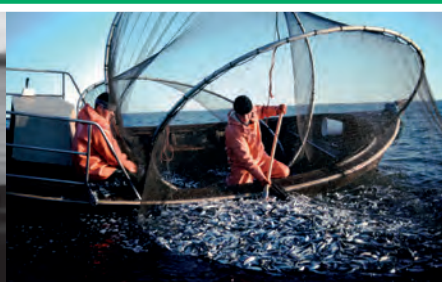

Ammattikalastuksen selviämiskamppailu

Elinkeinon kriisi ja yhteisön tuki

Juhani Salmi ja Pekka Salmi

RIISTA- JA KALATALOUS — SELVITYKSIÄ

23/2010

RIISTA- JA KALATALOUS

S E L V I T Y K S I Ä

2 3 / 2 0 1 0

Ammattikalastuksen selviämiskamppailu

Elinkeinoon kriisi ja yhteisön tuki

Juhani Salmi ja Pekka Salmi

Julkaisija:
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
Helsinki 2010

Kannen kuvat:
silakkarysän pesu, Siviä Välimaa; silakkarysän koenta, Juhani Salmi;
kalakauppaa kalasatamassa, valokuvaaja tuntematon.

Julkaisujen myynti:
[www.rktl.fi /julkaisut](http://www.rktl.fi/julkaisut)
[www.juvenes.fi /verkkokauppa](http://www.juvenes.fi/verkkokauppa)

Pdf-julkaisu verkossa:
[www.rktl.fi /julkaisut/](http://www.rktl.fi/julkaisut/)

ISBN 978-951-776-804-7 (painettu)
ISBN 978-951-776-805-4 (verkkojulkaisu)

ISSN 1796-8887 (Painettu)
ISSN 1796-8895 (Verkkojulkaisu)

Painopaikka: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print

Sisällys

Tiivistelmä	4
Sammandrag	5
Abstract	6
1. Toinen maailmansota mullisti kalastusammattia	7
2. Pohjois-Satakunnan silakankalastus kriisiytyi	8
3. Lohesta silakan korvaaja	10
3.1. Lohen siimapyynti merkittävin pyydysuutuus	10
3.2. Yhteisomistus ja -työ vähensivät investointitarvetta	11
4. Silakka vakautti, lohenpyynti lisäsi epävarmuutta	13
4.1. Työväestön ja kalastajien ansiot lähellä toisiaan	13
4.2. Silakkarysäkalastajien ansiot lohenkalastajia vakaammat	13
4.3. Arvaamattomat luonnonolot ja hylje tärkeimmät lohenpyynnin taantumisen syyt	16
5. Kalastajat osana paikallisyhteisöä	18
5.1. Monimuotoinen sosiaalinen verkosto yhdisti	18
5.2. Ammatillinen ja poliittinen osallistuminen aktiivista	20
6. Työläisyhteisön tuki vahvisti ja tukahdutti	22
Viitteet	24

Tiivistelmä

Tämä selvitys tarkastelee suomalaisen ammattikalastuksen selviytymiskamppailua toisen maailmansodan jälkeen. Kun yhteiskuntaa jälleenrakennettiin, teollinen palkkatyö tarjosi usein alkutuotantoa varmemman toimeentulon. Kalastajien määrä hupeni voimakkaasti ja rannikon perinteiset pyyntitavat sekä toimintamallit joutuivat uudelleen arvioitavaksi ja uusiutuivat monin tavoin. Tätä muutosta tarkastellaan pureutumalla pohjoissatakuntalaisten kalastajien valintoihin ja päätöksentekoon sekä paikallisyhteisön merkitykseen.

Pohjois-Satakunnan rannikko oli 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä yksi maamme merkittävimmistä kalastuskeskuksista. Silakan verkkopyyntiin nojaava ammattikalastus joutui kriisiin, kun syyskutuisen silakan kannat romahtivat 1940-luvulla. Myös toisen maailmansodan aiheuttama pyydystarvikepula heikensi ratkaisevasti kalastusmahdollisuuksia. Työväestön palkat nousivat muita väestöryhmiä nopeammin, ja etenkin sahateollisuus imi kalastajia palkkatyöläisiksi. Kalastajien perinteisesti tiivis sosiaalinen ja poliittinen sidos työväestöön helpotti sopeutumista ammatilliseen murrokseen.

Kriisin myötä kalastajien arkielämään siilautui uusia pyyntitapoja, mutta verkkopyyntiä pääomavaltaisempaan rysäkalastukseen suhtauduttiin yleensä varauksellisesti. Sen sijaan lohen kiintosiimakalastus, jossa taloudellisia riskejä voitiin tasata yhteiskalastuksen turvin, sai kalastajayhteisössä yleisen hyväksynnän. Vaikka lohen avomerikalastus eli vahvasti luonnon armoilla, kalastajat olivat haluttomia tekemään lisäinvestointeja, joiden turvin pyyntiaikaa ja -alueita olisi voitu laajentaa. Myöskään pääomavaltainen silakan troolikalastus ei vedonnut Pohjois-Satakunnan kalastajiin, koska taloudellisen edun tavoittelua pidettiin moraalisesti arveluttavana. Haluttomuus taloudelliseen riskinottoon juontui ennen kaikkea alueen kalastajien työväen identiteetistä ja vahvasta siteestä paikallisyhteisöön.

Asiasanat: ammattikalastus, kiintosiimakalastus, paikallisyhteisö, rysäkalastus, työväen identiteetti

Salmi, J. & Salmi, P. 2010. Ammattikalastuksen selviämiskamppailu – elinkeinon kriisi ja yhteisön tuki. *Riista- ja kalatalous – Selvityksiä* 23/2010. 22 s

Sammandrag

I utredningen granskas det finländska yrkesfiskets kamp för överlevnad efter andra världskriget. Då samhället återuppbyggdes, erbjöd lönearbete i industrin ofta en säkrare utkomst än basnäringarna. Antalet fiskare minskade kraftigt och kustens traditionella fångstmetoder och verksamhetsmodeller omprövades och förnyades på många sätt. Denna förändring granskas utgående från de val och beslut som gjorts av fiskare i norra Satakunda samt utgående från lokalsamhällets betydelse.

Kusten av norra Satakunda var under 1900-talets första decennier ett av vårt lands mest betydande fiskecentra. Det yrkesfiske som var baserat på skötfiske av strömming råkade i kris, då bestånden av höstlekande strömming minskade drastiskt på 1940-talet. Även den brist på fiskeredskap som följde på andra världskriget försämrade möjligheterna till fiske på ett avgörande sätt. Arbetarbefolkningens löner steg snabbare än andra befolkningsgruppers och särskilt sågindustrin drog till sig fiskare, som omvandlades till lönearbetare. Fiskarkollektivets traditionellt nära sociala och politiska bindningar till arbetarbefolkningen gjorde det lättare för fiskarna att anpassa sig till omvälvningen på det yrkesmässiga planet.

I samband med krisen kom småningom nya fångstmetoder in i fiskarens vardagsliv, men man förhöll sig i allmänhet reserverad till ryssjefisket, som var mer kapitalkrävande än skötfisket. Däremot fick laxfiske med fasta revar ett allmänt godkännande inom fiskarkollektivet, eftersom man där kunde utjämna de ekonomiska riskerna genom att fiska tillsammans. Trots att havsfisket efter lax i hög grad fick bedrivas på naturens villkor, var fiskarna ovilliga till extra investeringar som kunde ha tryggt utvidgade fångsttider och fiskeplatser. Inte heller kunde den kapitalintensiva strömmingstrålningen appellera till norra Satakundas fiskare eftersom det ansågs moraliskt tvivelaktigt att uppnå ekonomiska fördelar. Oviljan till ekonomiskt risktagande härrörde sig framför allt från fiskarnas arbetaridentitet och starka band till lokalsamhället.

Nyckelord: arbetaridentitet, lokalsamhälle, revfiske, ryssjefiske, yrkesfiske

Salmi, J. & Salmi, P. 2010. Yrkesfiskets kamp för överlevnad – näringens kris och kollektivets stöd. *Riista- ja kalatalous – Selvityksiä* 23/2010. 22 s

Abstract

This study focuses on the struggle for survival of Finnish commercial fishing after the Second World War. In an era of post-war rebuilding, industrial wage work often offered a more secure income in comparison to primary production. The number of fishers declined rapidly and traditional coastal fishing methods and operations models were reassessed and renewed in many ways. Here this change is scrutinized by studying the choices and decision-making of fishers and the importance of local community in the Northern Satakunta region.

The coast of the Northern Satakunta region was one of the country's most important fishing centres during the first decades of the 20th century. Commercial fishing, based on harvesting of Baltic herring, faced a crisis with the collapse of autumn spawning herring stocks in the 1940s. Additionally, the shortage of material for fishing gear brought on by the war markedly decreased fishing opportunities. Industrial workers' wages grew faster than those of other population groups, the sawmill industry in particular enticing fishers to change their occupation and become wage workers. Traditionally close social and political relations between fishers and workers eased adaptation in this respect.

New fishing methods were adopted in the wake of the crisis, although fishers were generally sceptical about trap net fishing, which required higher investment. On the other hand, stationary long line fishing for salmon, enabling the sharing of economic risks through fishing co-operation, was widely appreciated among the fisher community. Although open sea fishing for salmon was largely dependent of the forces of nature, fishers were reluctant to make additional investments which might have created longer fishing periods and wider areas. Also, capital-intensive trawling for Baltic herring failed to draw the Northern Satakunta fishers, who considered the striving for economic profit as morally dubious. The primary source of this reluctance to take economic risks lay in the worker identity and strong ties to the local community of the region's fishers.

Keywords: commercial fishing, local community, stationary long line fishing, trap net fishing, worker identity

Salmi, J. & Salmi, P. 2010. The survival struggle of commercial fishing – livelihood crisis and community support. *Riista- ja kalatalous – Selvityksiä* 23/2010. 22 p.

1. Toinen maailmansota mullisti kalastusammattia

Lounais-Suomen saaristossa rannikkokalastuksen kriisi alkoi vuoden 1950 tienoilla (Eklund 1994), jolloin yleisen elintason kohoamisen myötä kalan, erityisesti silakan, kysyntä väheni. Silakan reaalihinnan lasku ja sota-aikana tapahtunut kalastajakylien kalakaupan rakenteiden murtuminen sekä kalakantojen heikkeneminen eivät erityisemmin innostaneet nuoria jatkamaan isänsä ammattia (Eklund 1994). Vuosikymmenen aikana myös vaelluskalakantojen taantuminen ja kasvaneet pyyntikustannukset heikensivät kalastuksen kannattavuutta (Tuomi-Nikula 1982, Meriläinen 1986). Kasvaneiden kannattavuusongelmien myötä, esimerkiksi Lounais-Suomen saaristossa ja rannikolla, kalastajien määrä väheni vuoteen 1960 mennessä lähes kolmanneksella (Eklund 1994).

Erityisesti pääammattikalastus ja perinteinen maanviljelykseen nojaava sivuelinkeinokalastus ajautuivat kannattavuuskriiseihin (Lappalainen 2008). Eklund (1994) erottaa kalastajien sopeutumisessa kriisiin kaksi kehityslinjaa: 1) pienen asuintontin omistavat kalastajat siirtyivät kaupunkiin teollisen ammatin pariin ja 2) maatalouteen soveltuvilla tiloilla kalastajat erikoistuivat karjatalouteen tai vihannesviljelyyn kalastuksen jäädessä korkeintaan taka-alalle. Teollisen ammatin pariin siirtymistä edisti toisen maailmasodan jälkeinen työvoimapula.

Mahdollisuus maatalouteen lisäsi ammattikalastajien joustavuutta toisen maailmasodan jälkeen (mm. Tuomi-Nikula 1982, Eklund 1994, Meriläinen-Hyvärinen 2008). Maatilan omistaneita kalastajia kannustivat tuet, joiden tarkoituksena oli pientilojen elinkelpoisuuden parantaminen (Eklund 1994). Vähemmälle huomiolle on jäänyt ammattikalastus, jossa lisätuloa on hankittu teollisuustöistä. Pohjois-Satakunnan rannikolle perustettiin 1800-luvulta lähtien höyrysahoja, joista kalastajat hakivat yleisesti lisätuloa (Salmi ja Salmi 2009).

Tässä selvityksessä tarkastelemme sitä, millä tavoin viljelyyn soveltumattomilla tiloilla asuvat pohjoissatakuntalaiset – Merikarvian ja Porin Ahlaisten – kalastajat sopeutuivat elinkeinoa kohdanneeseen kriisiin. Toisen maailmansodan jälkeinen kalastuksen kriisi ja yhteiskunnallinen murros pakottivat kalastajat reagoimaan kalakannoissa tapahtuneisiin muutoksiin sekä ottamaan kantaa yhteisön ulkopuolelta tulleisiin muutosvoimiin. Perinteiset ja uudet pyyntitavat sekä toimintamallit joutuivat uudelleen arvioitaviksi. Lähtöoletuksemme on, että osa toisen maailmansodan jälkeen omaksutuista käytännöistä, periaatteista ja rakenteista on siirtynyt nykypolven kalastajien toimintamalleihin. Selvitys on osa Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ”Kalastajan identiteetti ja lohenkalastuksen muutokset” -hanketta.

2. Pohjois-Satakunnan silakankalastus joutui kriisiin

Merialueen kalastajat voitiin 1900-luvun alkupuolella jaotella maanviljelijäkalastajiin ja vuokratiloilla asuviin pääammattikalastajiin (Lappalainen 2008). Sitä vastoin Pohjois-Satakunnan rannikolla, mikä oli rannikollamme sahateollisuuden ydinaluetta, pienten vuokratilojen asukkaista tuli lähinnä kalastavaa teollisuustyöväestöä. Ensimmäisen maailmansodan aikaan valinnut elintarvikepula lisäsi kalastajien määrää, sillä myös vuokramailla asuvilla oli vapaa pääsy avomerien yleisvesille silakanpyyntiin. Monilukuinen ammattikunta ja suuret silakkasaaliit synnyttivät ympärilleen uusia elinkeinoja, kuten silakan suolaajat ja kala-astiateollisuuden. Silakkatuotteiden kaupankäynti ja vilkastunut puutavaran ulkomaan vienti vahvistivat toisiaan (Salmi ja Salmi 2009, Salmi 2010).

Ensimmäisen maailmansodan aikaan Pohjois-Satakunnan rannikko oli ajoverkkopyynnin keskus maassamme (Järvi 1932). Ammattikalastajien määrä rannikollamme kääntyi kansalais sodan jälkeen selvään laskuun. Yleisestä kehityksestä poiketen silakan verkkokalastukseen nojaavalla Pohjois-Satakunnan rannikolla muutokset olivat verkkaisempia. Merikarvialla oli vuonna 1940 ajoverkoilla kalastavia venekuntia 110, mikä on vain hieman vähemmän kuin kansalaissodan jälkeen (Merikarvian Brändön-Sataman kalastusseuran arkisto, Salmi ja Salmi 2009). Pohjois-Satakunnan rannikon ajoverkkopyyntiin perustuvaa kalastusta pidettiin vielä 1940-luvun puolivälissä onnistuneena esimerkkinä muille rannikkoseuduille (Heusala 1945). Ajoverkon ohella silakkaa kalastettiin yhä yleisemmin myös ankkuroiduilla verkkojadoilla ja rysillä. Huonoina saalisvuosina saha-, satama- ja metsätyöt toimivat toimeentulon puskureina. Lisäksi markkinointia edistävät elinkeinot pitivät ammattikalastajan aseman vahvana toiseen maailmansotaan saakka.

Varsinainen kalastuksen kriisi syntyi vasta toisen maailmansodan myötä. Muiden peruselintarvikkeiden tapaan pulaa oli etenkin silakasta. Suurin osa ammattikunnasta oli rintamalla ja kalastuksen parissa jatkavien toimintaa vaikeutti polttoainepula. Vuonna 1941 kalastajien oikeutta myydä silakkaa suoraan kuluttajille rajoitettiin: korkein sallittu määrä viikossa kuluttajaa kohti oli kolme kiloa. Vähitellen säännöstely ulotettiin kaikkeen merestä pyydettyyn kalaan. Säännöstelyn avulla kala ohjattiin keskusliikkeiden kautta kulutuskeskuksiin, puolustuslaitoksille, metsätyömaille ja sairaaloihin. Kalan säännöstely purettiin vasta vuonna 1946 (Rantatupa 2004). Pohjois-Satakunnan rannikolla, jossa kalastus pohjautui tukevasti silakan ajoverkkopyyntiin, valtion hintasäännöstely nakersi ammattikalastuksen kannattavuutta. Säännöstellyssä kalakaupassa verkkosilakan hinta muuttui jopa silakkarysillä pyydettyä kevätsilakkaa halvemmaksi. Eri puolilla rannikkoa verkkokalastajat uhkailivat jopa syyssilakan pyynnin lakolla (Wuorentaus 1946).

Hintasäännöstelyä dramaattisemmin ajoverkkopyynnin taantumista joudutti syysskutuisen silakkakannan nopea väheneminen 1940-luvun puolivälin jälkeen. Kalastajat, jotka olivat erikoistuneet kalastamaan miltei yksinomaan ajoverkoilla, joko laajensivat pyyntivalikoimaansa tai hakeutuivat vakituisen palkkatyöhön (Salmi ja Salmi 1991). Huomattava osa ammattikunnasta asui pienillä tonteilla, entisillä mäkitupalaispalstoilla, joten niiden aikuistunut sukupolvi oli altis siirtymään muualle töihin. Satamien vilkastunut ulkomaankauppa ja sotakorvausteollisuus lisäsivät työvoiman kysyntää, joten monet kalastajaperheiden lapset hakeutuivat satama- ja sahatöihin, ahlaislaiset myös Reposaaren konepajalle. Kalastajaperheiden lasten siirty-

mistä teollisiin ammatteihin vauhditti myös pula pyydystarvikkeista (Sandberg 1977). Kynnys ammatin vaihtoon oli matala, koska kalastajien tai heidän lastensa ei tarvinnut muuttaa kotiseudultaan eikä aina edes hankkia uutta kotitaloa. Toisaalta kalastusammatin pariin paluu oli myös suhteellisen helppoa pyydystarvikepulan hellitettyä 1950-luvun alussa.

Silakalla oli hyvä menekki koko 1940-luvun, mutta seuraavan vuosikymmenen alussa etenkin suolasilakan kysyntä kääntyi laskuun. Parantuneiden liikenneyhteyksien myötä tuoretta kalaa alkoi olla yhä useamman kuluttajan saatavilla. Lisäksi lihan kulutus alkoi kasvaa kalan kustannuksella. Suolasilakan kysynnän väheneminen nopeutti yhteisöjen kala-astiateollisuuden taantumista. Tehdas toisensa jälkeen lopetti toimintansa, kun puuastioiden menekki väheni (Heino 1980).

Merikarvialla oli vuonna 1950 enää 145 kalastustuloa saanutta, vain vajaa puolet kansalaissodan jälkeiseen vuoteen verrattuna (Salmi 2010). Porin Ahlaisissa kalastajia oli suunnilleen neljännes vähemmän kuin Merikarvialla (Heusala 1945, Stenroos 1963). Ammattikalastajat alkoivat keskittyä yhä selvemmin niihin rannikkokyläin, joissa teolliset työpaikat säilyivät tai jopa vahvistuivat. Vuonna 1920 ammattikunnasta 58 % asui Merikarvian Yli- ja Alakylässä, mutta kolmekymmentä vuotta myöhemmin osuus oli kasvanut 69 %:iin (Merikarvian kunta 1920, 1951).

Sodan jälkeisinä vuosina monet kalastajaperheiden aikuistuneet lapset kävivät palkkatöissä, joista saaduilla tuloilla he rahoittivat pyyntikaluston hankintaa. Vuonna 1950 merikarvialaisista kalastajista kaksi kolmesta sai palkkatuloa (Merikarvian kunta 2010). Pääosa ansioista hankittiin saha-, satama- tai metsätöistä. Toisen maailmansodan pula-aika vahvisti perheiden pyrkimyksiä omavaraisuuteen. Yhä yleisemmin kalastajaperheissä oli lehmä ja muutama kana. Monelta pikkutilalta puuttuivat karjasuojat, joten keväällä ostettu porsas tai muutama karitsa teurastettiin ennen talven tuloa. Vain harvoin karjataloustuotteita riitti myytäväksi. Toisen maailmansodan aikaan Ahlaisten saaristossa monet kalastajaperheet kasvattivat minkkejä. Tällä tavoin he löysivät Kokemäenjoen suistosta sivusaaliina saadulle kuoreelle käyttöä (J. Salmi, julkaisematon).

3. Lohesta silakan korvaaja

Silakan ajoverkkokalastusta kohdannut kriisi pakotti kalastusammatin parissa jatkavia ottamaan silakan verkkopyynnin tilalle ja rinnalle kokonaan uusia pyyntitapoja. Toisen maailmansodan jälkeen ei yksikään pyyntitapa tai kalalaji antanut riittävää toimeentuloa, vaan kalastus perustui useisiin rinnakkaisiin pyyntitapoihin (Salmi ja Salmi 1991). Pyyntitapamuutosten myötä monen kalastajan tärkeimmät pyyntialueet siirtyivät aavan ulapan yleisvesiltä yksityisten ja kalastuskuntien vesialueille. Esimerkiksi silakkarysillä kalastettiin yksinomaan yksityisillä vesialueilla. Kalastajat eivät omistaneet kalavesiä, vaan kalastusoikeus oli vuokrattava. Vesialueen omistajista osa pelkäsi ammattikalastajien verottavan kalakantaa liian tehokkaasti, minkä takia kalastusoikeuksia oli mahdoton saada. Toisaalta Merikarvialla kalastusseurat olivat vuokranneet kalastuskuntien vesialueita, jolloin yksittäisen kalastajan kalastusmahdollisuudet olivat hyvät.

Silakkarysien runsaat saaliit vetosivat moniin, mutta rysät yleistyivät hitaasti pyydystarvikepulan vuosina. Pyydys oli myös kallis, mutta usein kaksi kalastajaa tasasi taloudellista taakkaa investoimalla yhteiseen rysään. Toisaalta silakan ajoverkkopyynnissä käytetty vene soveltui huonosti rysien koentaan. Useimpien päätoimista ammattikalastusta harjoittavien keskuudessa rysästä tuli toisen maailmansodan jälkeen yhä selkeämmin peruspyyntitapa. Silakkapesä oli yleinen pyydys kaikkein vähävaraisimpien kalastajien keskuudessa: kutevien silakkarvien pyyntiä harjoitettiin puuvillaverkkojen rikkoutumisen uhalla.

Silakan ohella myös suomukalojen pyynti monipuolistui. Varsinkin siian pesäverkkopyynti, joka vuosisadan alkupuoliskolla oli jäänyt tuottavan silakan ajoverkkokalastuksen varjoon, yleistyi nopeasti. Yksittäiset kalastajat, etenkin Ahlaisten saaristossa, hankkivat jopa pääosan tuloistaan siian pesä- ja rysäpyynnistä. Talvisin mateen pyynti elpyi, kun siirryttiin syvien verkkojen käyttöön. Hauesta tuli tärkeä pyynnin kohde talviaikaan iskukoukkujen yleistyttyä pyyntivälineenä.

3.1 Lohen siimapyynti merkittävin pyydysuutuus

Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina lohta esiintyi Pohjois-Satakunnan rannikolla aiempaa runsaslukuisemmin (Sandberg 1948). Korkea hinta teki lohesta tavoitellun pyyntikohteen. Vuonna 1946 rysästä saadun kahden kilon lohien saattoi vaihtaa munivaan kanaan tai pieneen karitsaan. Pieni porsas voitiin lunastaa nelikiloisella lohella (Sandberg 1975). Vuoden 1950 tienoilla naudanliha oli kilohinnaltaan lähes kaksi kolmasosaa lohta edullisempää. Uusi radio tai polkupyörä vastasi arvoltaan viittä kymmenkiloista lohta (J. Salmi, julkaisematon).

Jatkosodan loppupuolella rintamakarkureina Ruotsiin paenneet merikarvalaiset ja ahlaislaiset kalastajat saivat vihiä uudesta pyyntitavasta. Jo vuonna 1946 muutamat kalastajat harjoittivat pyyntimuotoa yksittäin ankkuroiduilla ns. polakoukuilla. Eräs ahlaislainen venekunta sai vuonna 1947 laskemastaan 54 polakoukusta parhaalla pyyntimatalla 27 lohta, jotka tosin olivat kooltaan hyvin pieniä (J. Salmi, julkaisematon). Rohkaisevien kokeilujen myötä siimapyynti yleistyi nopeasti. Jo vuonna 1949 pyyntimuotoa oli kokeillut Merikarvialla ja Ahlaisissa parikymmentä venekuntaa ja vuonna 1953 lukumäärä oli noussut jo yli kolmenkymmenen (Stenroos 1963). Neljän vuoden aikana koukkujen määrä venekuntaa kohden oli mo-

ninkertaistunut ja kalastukseen käytettiin huomattavasti enemmän aikaa. Siimapyynti yleistyi erityisesti nuorten kalastajien keskuudessa, koska he eivät isiensä tapaan olleet ehtineet kartuttaa verkkovalikoimaansa.

Varsinaisen lohisiiman eli pitkäsiiman toivat rannikolle Laatokan Karjalasta siirtolaisina tulleet kalastajat (Tikkanen 1968, J. Salmi, julkaisematon). Uusi pyyntimenetelmä ei tullut valmiina, vaan sitä oli sovellettava paikallisiin oloihin. Ylivoimaisesti tärkein pyynti ajoittui myöhäissyksyyn, joskin yksittäiset kalastajat saattoivat kalastaa muutaman viikon ajan yksinomaan keväällä. 1950-luvun puoliväliin mennessä kaikki Pohjois-Satakunnan rannikon siimakalastajat olivat jo siirtyneet selkäsiiman käyttöön, mikä nopeutti siimojen kunnostusta ja käsittelyä (Salmi ja Salmi 1991). Pyyntitavan nopeaa omaksumista Pohjois-Satakunnan rannikolla edisti toisen maailmansodan jälkeinen kalastajien vilkas osanotto Satakunnan Maanviljelysseuran kalastajaseuroissa tapahtuvaan kalatalousneuvontaan.

3.2 Yhteisomistus ja -työ vähensivät investointitarvetta

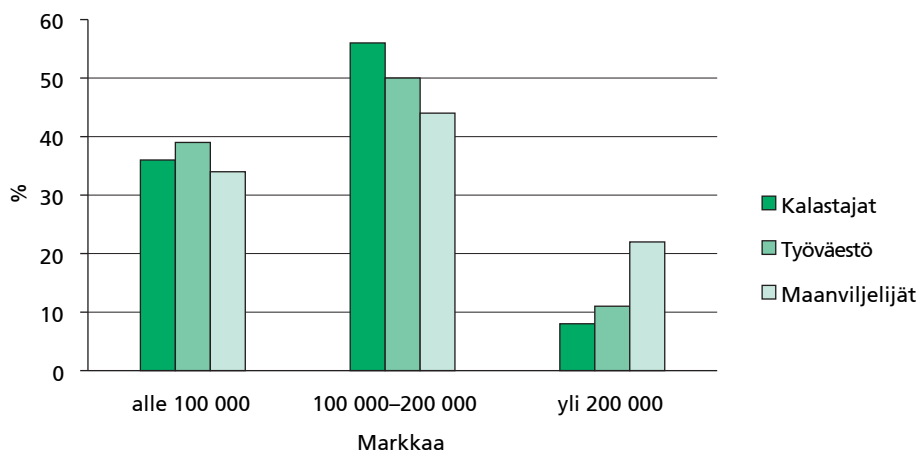
Lohen kiintosiimapyyntiä voitiin harjoittaa samalla veneellä kuin silakan ajoverkkokalastusta. Pyydyspääoma oli suunnilleen puolet silakan ajoverkkojadan arvosta. Toisaalta koko siimakalusto saatettiin pyyntikauden aikana menettää. Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina kalastajat olivat haluttomia ottamaan lainaa tai vakuuttamaan pyydyksensä. Merikarviaiset ja ahlaislaiset olivat erityisen nihkeitä vakuuttamaan pyyntivälineitään. Vuonna 1958 ainoastaan viisi Merikarvian ja Ahlaisten kalastajista oli ottanut kalastusvälinevakuutuksen. Sen sijaan esimerkiksi Luvialla, jossa ammattikalastajia oli tuntuvasti vähemmän, siihen turvautui lähes 20 kalastajaa (Merikarvian Alakylän kalastusseuran arkisto). Kalastajat olivat epäluuloisia mahdollisen vakuutuskorvauksen suhteen ja vakuutusmaksuun tarvittavalle rahalle katsottiin löytyvän muitakin kohteita (Salminen 1947, Sandberg 1977).

Pohjois-Satakunnan rannikolla kalastajien keskinäisestä yhteistyöstä ja luottamuksesta versoï yksi keskeisimmistä selviytymiskeinoista. Tavanomaista oli, että kolme eri ruokakuntaan kuulunutta kalastajaa tasasi taloudellisia riskejä. Venekunnan osalliset investoivat pyyntikalustoon ja vastasivat polttoainekuluista yhtä suurella osuudella. Vanhastaan veneiden keväiset lasku- ja syksyiset nostotalkoot olivat edelleen yksi kalastajien tärkeimmistä yhteistoimintamuodoista. Investointitarvetta voitiin vähentää, jos vain harvat kalastajat ostivat veneen nostolaitteen, erikoistyökalun tai erikoisveneën, joilla oli vain satunnaista käyttöä. Tarve-esineiden lainaaminen oli yleistä kalastajien keskuudessa. Siimapyynnin myötä kalastajat ottivat käyttöön vanhoja kalamajoja ja rakensivat yhteisvoimin uusia. Talkoisiin osallistui kylän ammattitaitoista työväestöä. Ulkosaariston tukikohta pidensi pyyntikautta, sillä kalastusta ei tarvinnut lopettaa sisäsaariston saatua loppuvuodesta jääpeitteen. Lohen hinta oli korkeimmillaan ennen joulua, joten innostus pyyntitapaa kohtaan oli kova myös pimeimpään vuodenaikaan. Yhdessä kalastuskämpässä saattoi parhaimmillaan yöpyä 12 kalastajaa (J. Salmi, julkaisematon).

4. Silakka vakautti, lohenpyynti lisäsi epävarmuutta

4.1 Työväestön ja kalastajien ansiot lähellä toisiaan

Veroluetteloissa olleiden väestöryhmätietojen perusteella ryhmittelimme Merikarvian rannikkokyläiden väestöä kolmeen luokkaan: 1) kalastajiin, 2) työväestöön ja 3) maanviljelijöihin. Vuonna 1950 kalastustuloista verotetut sijoittuivat työväestöä hieman harvemmin pienituloisempien, alle 100 000 markan verotettavaa tuloa saaneisiin (kuva 1). Ryhmään kuului tavallisesti kalastajien apumiehiä, nuoria tai jo hieman iäkkäimpiä kalastajia. He eivät omistaneet silakkarysiä. Yli puolet kalastajista sijoittui 100 000–200 000 markkaa ansainneiden ryhmään. Valtaosa silakkarysillä kalastavista kuului tähän ryhmään. Vähintään 200 000 markkaa ansainneita oli työväestön keskuudessa hieman useampi. Sen sijaan maanviljelijöiden parissa 200 000 markan verotettavan ansion saavuttaneita oli kolme kertaa kalastajia useammin (kuva 1).

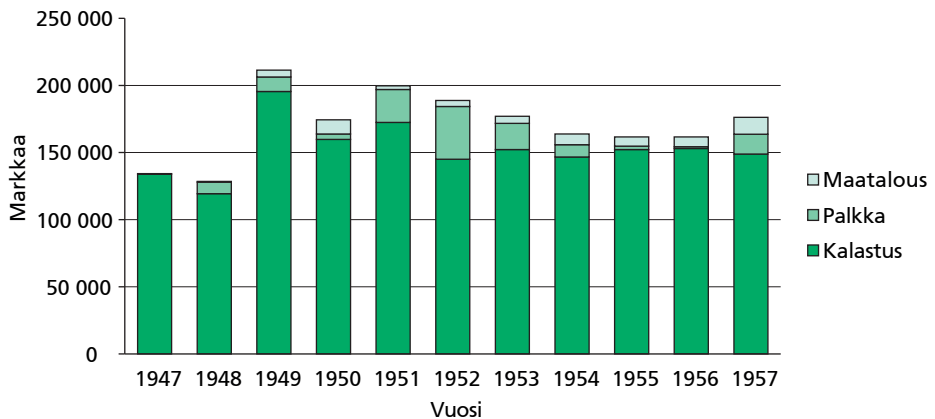

Kuva 1. Merikarvian Köörtilän, Alakylän ja Ylikylän kalastajien (n=124), työväestön (n=375) ja maanviljelijöiden (n=209) jakautuminen eri tuloryhmiin vuonna 1950.

4.2 Silakkarysäkalastajien ansiot vakaammat kuin lohenkalastajien

Vertasimme erilaisia pyyntitapoja valinneiden kalastajien ansioiden kehitystä vuosina 1947–1957 (Merikarvian kunta 1950). Arkistoaineistojen (J. Salmi, julkaisematon, Merikarvian Pohjanrannan kalastusseuran pöytäkirjat) perusteella ammattikunnasta poimittiin 23 kalastajaa, jotka mahdollisimman selkeästi voitiin luokitella peruspyyntitavan perusteella johonkin seuraavista ryhmistä: 1) silakan rysäpyyntiin, 2) lohen siimakalastukseen erikoistuneisiin ja 3) molempien pyyntimuotojen harjoittajiin. Valtaosa kalastajien vanhemmista luokiteltiin kansalaissodan aikaan pienillä vuokratiloilla asuviksi mäkitupalaisiksi. Torpparitaustaisia, joilla saattoi olla muutama hehtaari viljelystä, oli ainoastaan rysäkalastajien keskuudessa. Rysäkalastajiin kuului myös yksi talollisuvun edustaja (Merikarvian kunta 1920, 2010).

Silakan rysäkalastajien ansiot vaihtelivat ajanjakson aikana varsin vähän. Keskimääräinen ansio oli suunnilleen 150 000 markkaa. Palkkatyön osuus oli pääosin alle 10 % kaikista ansioista ja maataloudesta saadut tulot jäivät vielä tätä pienemmäksi (kuva 2). Ansiot pysyivät vuosina 1949–1957 vakaina, vaikka palkkojen nousua tapahtui eri aloilla ja elinkustannukset kohosivat.

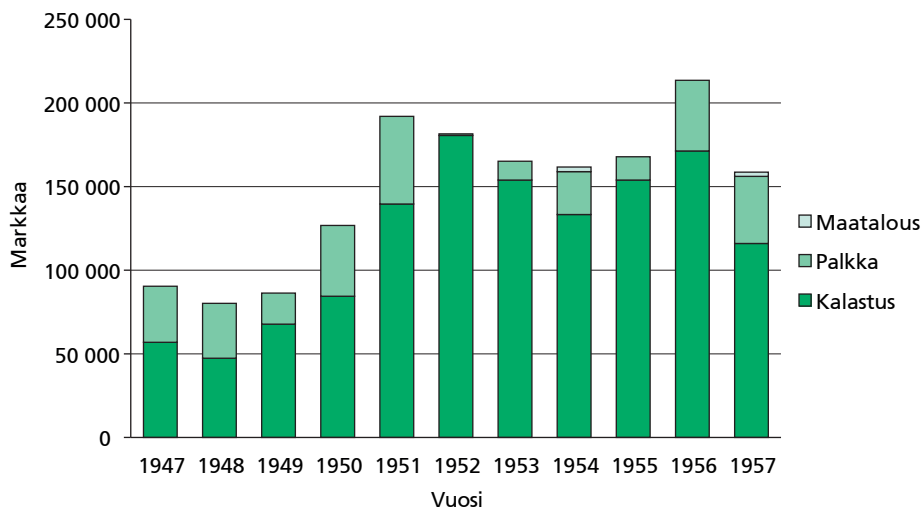

Kuva 2. Silakan rysäkalastajien (n=9) vuotuisten ansioiden koostumus ja vaihtelu vuosina 1947–1957.

Lohen kiintosiimakalastajien ansiot jäivät vuosina 1947–1949 puoleen rysäkalastajien verotettavista tuloista, suunnilleen 100 000 markkaan. Muutamat kalastajista saivat 1940-luvun lopulla suurimman osan tuloistaan palkkatöistä. Yhdelläkään kalastajalla ei ollut jakson aikana maataloustuloja (kuva 3). Tähän ryhmään kuuluvat kalastajat ryhtyivät viimeistään vuonna 1950 lohen kiintosiimapyynnin pariin. Vuonna 1951 lohen siimakalastajat saavuttivat silakkarysäkalastajien ansiotason ja seuraavana keskimääräiset ansiot olivat jo lähes 200 000 markkaa, vaikka kalastajat luopuivat palkkatyöstä miltei kokonaan. Seuraavina vuosina (1953–1957) lohenkalastajien ansiot kääntyivät laskuun ja samalla osa kalastajista palasi entisen palkkatyönsä pariin saadakseen perheelleen riittävän toimeentulon.

Vuosien 1951 ja 1952 siimakalastajien kohonnutta kalastustuloa selittävät poikkeuksellisen runsaat lohisaaliit. Tällöin myös leuto talvi pidensi huomattavasti pyyntikautta. Voidaan arvioida, että vuonna 1951 Merikarvialla saatiin lohta kaikkiaan 15 000 kiloa ja seuraavana vuonna 30 000 kiloa. Vuonna 1953 saalismäärä laski voimakkaasti ollen enää hieman yli 8000 kiloa (Stenroos 1963, Merikarvian Pohjanrannan kalastusseuran arkisto). Hyvinä lohivuosina palkkatöiden osuus kokonaistuloissa jäi tilapäisesti vähäisemmäksi.

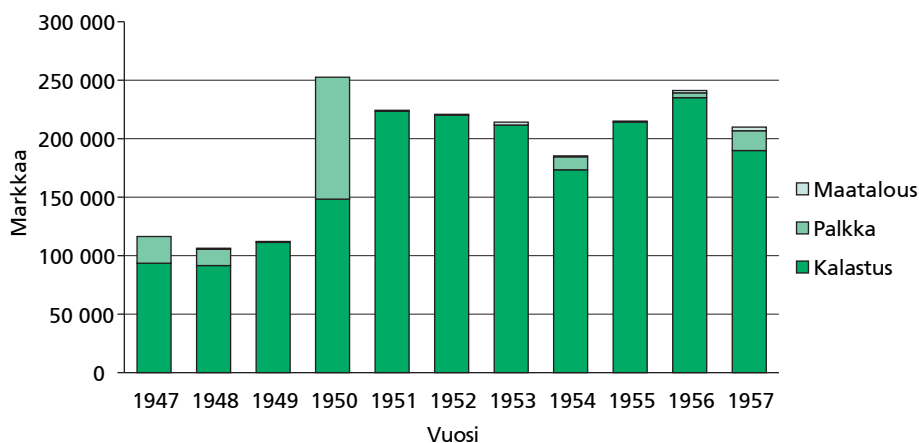
Silakan rysäkalastusta ja lohen kiintosiimakalastusta yhdistelleiden tulot olivat vuosina 1947–1949 hieman pienemmät kuin yksistään silakkarysillä kalastaneilla (kuvat 2, 4). Osin alhaisen tulotason takia rysillä kalastavat investoivat myös lohen siimapyyntiin. Jotkut hankkivat lisätuloa palkkatöistä. 1950-luvulla silakkarysiä ja lohen siimapyyntiä yhdistelleiden ansiot olivat selvästi korkeammat kuin yksistään rysillä tai siimoilla kalastavilla: keskimääräiset ansiot

Kuva 3. Lohen kiintosiimakalastajien (n=9) vuotuisten ansioiden koostumus ja vaihtelu vuosina 1947–1957.

vaihtelivat 200 000 markan molemmin puolin. Palkka- ja etenkin maataloustulojen merkitys tulon muodostuksessa oli hyvin pieni (kuva 4).

Kuhunkin kolmeen kalastajaryhmään kuuluneet harjoittivat edelleen silakan verkkokalastusta mutta myös suomukalojen pyyntiä. Etenkin siian, mateen ja hauen pyynti antoi monelle merkittäviä tuloja. 1950-luvun puolivälin jälkeen ilmaantuivat pumpuliverkkojen tilalle nylonverkot, jotka kalastivat paremmin (Sandberg 1976).

Kuva 4. Silakan rysäkalastajien ja lohen kiintosiimakalastusta harjoittaneiden (n=5) ansioiden koostumus ja vaihtelu vuosina 1947–1957.

4.3 Arvaamattomat luonnonolot ja hylje tärkeimmät lohenpyynnin taantumisen syyt

Lohen tuottoisin siimakalastus ajoittui pääosin syksyyn, vaikka voimakkaat tuulet vaikeuttivat kalastusta ja saattoivat estää pyyntimatkat päiväkausiksi kokonaan. Usein osa saaliista ehti pilaantua. Lohi ei myöskään pitkään koukussa olleeseen syöttiin kajonnut. Silakan ajoverkkokalastuksessa käyttökelpoiseksi osoittautunut pyyntivene osoittautui liian pieneksi ja turvattomaksi. Syyspimeällä ja tuulisella säällä kalastajat kokivat useita vaaratilanteita jouduttuaan liian lähelle matalikkoa. Joten ei ole ihme, että eräs venekunta katosi myrskyksi yltyneellä pyyntimatalla.

Varhainen talventulo, rannikkovesien jäätyminen ja ajojätät lyhensivät pyyntikautta. Ajelehtivat jäämassat saattoivat viedä jo marraskuussa lohen pyyntivälineet ja syöttikalan pyynnissä olleet silakkaverkot (Stenroos 1956). Varsin tavallista oli, että lohen kiintosiimakalastajan pyyntikausi loppui koko pyyntikaluston menetykseen (Merikarvian Pohjanrannan kalastusseuran arkisto). Vähäinenkin jääpeite vaikeutti jäissä liikkumista, vaikka veneen pohja vahvistettiin kuparipellillä.

Hylkeen kalastajille aiheuttamat vahingot olivat 1950-luvun alussa vielä satunnaisia tai ainakin epäsäännöllisiä, mutta jo vuosikymmenen puolivälissä huomattavia (S.H. 1955). Vuosikymmenen lopulla hylkeet vahingoittivat jopa puolta saaliista (Merikarvian Pohjanrannan kalastusseuran arkisto). Hylkeiden aiheuttamien saalistappioiden lieventämiseksi jotkut kalastajista myrkyttivät syöteiksi asettamiaan lohia. Tiedot menetelmän toimivuudesta ovat ristiriitaisia (J. Salmi, julkaisematon).

Lohisaaliit vaihtelivat vuosittain huomattavasti, mutta 1950-luvun alun jälkeen lohi kävi yhä harvemmin koukkuun. Toisen maailmansodan jälkeisten runsaiden lohisaaliiden arveltiin johtuneen toisesta maailmansodasta, jolloin lohenpyyntiä ei Itämerellä harjoitettu (Sandberg 1948). Saaliiden kääntymisen laskuun katsottiin johtuneen lisääntyneestä jokirakentamisesta, mikä esti lohien pääsyn kutupaikoille. Saaliiden pientymisen uskottiin johtuvan myös rannikkovesien tilan heikkenemisestä. Kokemäenjoen arveltiin tuovan merialueelle teollisuuden jätevesipäästöjä, jotka karkottivat lohia kauemmas rannikosta. Lohen hinta pysyi kuitenkin edelleen hyvänä, joten monet kalastajat jatkoivat pyyntimuodon parissa saaliiden hupenemisesta huolimatta (Saalispäiväkirjat 2010, J. Salmi, julkaisematon).

Syksyllä 1956 Selkämerelle ilmaantuivat ensimmäiset silakan troolialukset, jotka kalastaessaan rikkoivat pyynnissä olleita siimajatoja. Tämän myötä lohenkalastajien ja Satakunnan ulkopuolelta tulleiden troolikalastajien keskinäiset suhteet tulehtuivat pahoin. Siimakalastajat tekivät rikosilmoituksen ja vaativat korvauksia (Stenroos 1963). Troolikalastuksen ilmaantuminen pyyntivesille laimensi kalastajien intoa siimakalastusta kohtaan.

Troolipyynnin aiheuttamat pyydysvahingot olivat vain yksi syy, jonka takia uuteen pyyntimenetelmään suhtauduttiin penseästi. Troolikalastajia ei 1950-luvulla pidetty oikeina kalastajia, vaan liikemiehinä, joilla oli varaa investoida pääomavaltaiseen pyyntimuotoon. Pyyntimuodon katsottiin myös olevan liian tehokas ja uhkaavan silakkakantaa. Kalastajien oli vaikea ymmärtää sitä, miksi kaloja otetaan merestä yhdellä troolivedolla enemmän kuin silakan rannikkokalastaja kalasti koko vuoden aikana. Kalastajat nimesivät Pohjois-Satakunnan rannikolle ilmaantuneen troolilaivaston 'valkoiseksi rutoksi', minkä pelättiin tuovan ammattikalastukseen suurten saaliiden tavoittelun ja rahanahneuden. Uuden pyyntimuodon katsottiin uhkaavan kalastajien perinteisiä elämänmuotoja (J. Salmi, julkaisematon).

5. Kalastajat osana paikallisyhteisöä

5.1 Monimuotoinen sosiaalinen verkosto yhdisti

Silakan ajoverkkopyynnin kuihtuminen muokkasi kalastajan ammatti-identiteettiä monin tavoin. Luonnonvoimat säätelivät ja ohjasivat kalastukseen liittyvää päätöksentekoa aiempaa vähemmän. Yleistyvän rysäpyynnin saaliiden katsottiin olevan sidoksissa pikemmin pyyntipaikan hyvyteen kuin kalastajien ammatillisiin taitoihin. Verkkokalastajat kokivat nöyryyttävänä, että rysäkalastajat, sittemmin erityisesti troolikalastajat, saivat suuria saaliita heitä vähäisemmin ruumiillisin ponnistuksin. Rysällä pyydettyä kutusilakkaa ei pidetty rasvaisen verkkosilakan veroisena. Verkkokalastajien mielestä rysien runsaita saaliita ei kyetty markkinoimaan riittävän nopeasti; jopa pilaantunutta silakkaa alkoi olla markkinoilla. Verkkokalastajat pitivät rysäkalastusta kilpailevana pyyntimuotona, joka heikensi merikarvialaisen silakan mainetta (Merikarvian Brändön-Sataman kalastusseuran arkisto).

Silakan trooli- ja rysäpyynnin katsottiin nakertavan työn itsenäisyyttä ja vähentävän kokemusperäisen tiedon merkitystä. Siirtymisen rysäpyyntiin katsottiin haalistavan tietämystä säätilan yhteydestä silakkaparvien esiintymiseen ulkomerellä. Varsinkin luonnonmerkkien ja syyssilakan kudun ajoittumisen välinen yhteys alkoi unohtua. Iäkkäimmät kalastajat näkivät uusien ja kalastustyötä keventävien pyyntitapojen soveltuvan laiskoille tai rahanahneille. Voimamiehet ja ketterät kalastajat herättivät heissä yhä ihailua. Sen sijaan nuoret eivät pitäneet raskasta kalastustyötä hyveenä, vaan kaipasivat siihen helpotusta. Sodan jälkeen palkkatyöhön tuntumaa saaneet alkoivat kokea kalastusammatin ansioihin nähden ruumiillisesti raskaaksi (J. Salmi, julkaisematon).

Ruumiillisen voiman ja kestävyuden asemasta paikallisyhteisössä alkoi korostua aiempaa painokkaammin taloudellisten investointien merkitys. Tästä huolimatta kalastajien varallisuuserot nousivat harvoin keskustelun aiheeksi. Rannikkoköyliä kalastajat erottautuivat harvoin oleellisesti toisistaan kalastustulojen, maaomaisuuden tai maataloudesta saatujen tulojen osalta. Eriarvoisuuden tunne syntyi lähinnä eri puolella rannikkoa sijaitsevien pyyntivesien kalataloudellisista eroista. Etenkin kalastusseurojen kalastuskunnilta vuokraamalla pyyntivesillä kalastajat kilpailivat 1940-luvun lopulla kiivaasti parhaista apajapaikoista. Kuitenkin esimerkiksi siian tai mateen kalastuksessa pyyntipaikat kulkivat usein ilman erillistä sopimista suvuissa ja tätä käytäntöä yleensä kunnioitettiin. Päätoimisten ja sivuammatikseen kalastavien kesken ei ollut erityisempää kilpailua. Myös paikkakunnalle muuttaneille ja kalastuksesta kiinnostuneille annettiin tukea. Tärkeäksi koettiin, että kalastajaksi ryhtyvät kuuluivat suunnilleen samaan sosiaaliseen ryhmään kuin kalastava väestö. Kannustus alalle ryhtyneitä kohtaan ilmeni näkyvästi, kun sodan jälkeen siirtoväkeä kouluttiin kalastuksen pariin. Uudet kalastajat kelpuutettiin apumiehiksi ja heille jaettiin auliisti tietoa luonnonoloista ja paikallisista käytännöistä (J. Salmi, julkaisematon). Tiedonvaihto ei kuitenkaan ollut yksisuuntaista, kuten Laatokan Karjalasta lähtöisin olleen lohien pitkäsiimapyynnin yleistymisen Pohjois-Satakunnan rannikolla osoittaa.

Paikallisyhteisön tyväestö oli kalastajille tuttua naapuruus- tai sukulaisuussuhteen tai oman palkkatyön kautta. Tuttavapiiriin kuului yleensä kymmeniä työmiehiä. Myös saaristossa

asuvat – joille kalastus oli yksinomainen tulonlähde – seurustelivat yleensä työmiesten kanssa mantereella pistäytyessään (J. Salmi, julkaisematon). Työmiesten keskuudesta kalastaja löysi tarvittaessa aputyövoimaa. Kalastajien kanssakäynti maanviljelijöiden kanssa oli yleensä satunnaista ja rajoittui lähinnä silakkasaaliin kaupankäyntiin. Yksi syy tähän oli maatilojen sijainti tiheästi asuttujen rannikkokyläiden ulkopuolella.

Lohenkalastajien kesken syntyi erityinen sosiaalinen työyhteisö, sillä he joutuivat syksyisin odottamaan suotuisaa pyyntisäätä saaristotukikohdissa toisinaan useita vuorokausia. Hui-mapäiset, määrätietoiset ja nuoret kalastajat, joilla oli alhainen kynnyks lähteä pyyntimatalle, saavuttivat yleensä suurimman kalatilin. Monet lohenkalastajista olivat vammautuneet sodassa tai kärsivät sodan aiheuttamista henkisistä traumoista. Heillä korsu oli vaihtunut kalastuskämpään, jossa miehet saattoivat puhua lapsuuden ajalta tuttujen kalastajien kanssa itselleen tärkeistä asioista. Sotakokemukset oli yksi puhutuimmista aiheista. Syksyinen meri oli arvaamaton ja hengenvaarallinen, joten rintamaelämästä tutut kuolemanpelot nousivat helposti esille. Vanhimmat kalastajat muistelivat sotaa edeltänyttä kalastuksen suuruuden aikaa ja silloin eläneitä kalastajasuuruuksia. Keskusteluja ja kortinpeluuta terästettiin toisinaan alkoholilla, usein kotitekoisella pontikalla. Siimakalastajien keskuudessa kalastus, sosiaalinen kanssakäyminen ja huvi liittyivät saumattomasti toisiinsa (J. Salmi, julkaisematon).

Silakan verkkopyynnin taantuminen merkitsi naisten työpanoksen hiipumista. Heille oli aiempaa harvemmin tarjolla kalojen irrottamis-, suolaus- tai pyydysten paikkaustyötä. Verkkokojen tai rysien värjäyksessä perheenemäntiä ei yleensä enää edes tarvittu. Pula-aika vahvisti pyrkimyksiä omavaraisuuteen, joten naiset ja lapset käyttivät aikaansa eläintenpidon ohella usein marjojen ja muiden luonnontuotteiden keruuseen. Lasten jatkamista kalastuksen parissa ei enää nähty itsestäänselvytenä, sillä palkkatöitä alkoi lähiseudulla olla riittävästi tarjolla. Lapset tekivät leikin varjolla kotitöitä, joten koulunkäyntiä pidettiin välttämättömänä pahana, jopa ajantuhlauksena. Kalastajaperheiden lapsille kertyi runsaasti poissaoloa koulusta. Koulunkäyntiä ei pidetty työläisammatin pariin sijoittumisen kannalta tärkeänä.

Kalastus ei ollut vielä kovinkaan teknistynyttä, vaikka suurimmissa kalastusveneissä oli jo moottori. Pyydykset olivat raskaita, joten niiden käsittely edellytti yhteistoimintaa ja talkootyötä. Aputyövoimaa tarvittiin myös rysien ja siimojen pyyntiin laskuun ja ylös nostamiseen. Venekunnan jäsenet ja aputyövoima olivat usein keskenään sukua. Sodan jälkeisinä vuosina rysien ja verkkojen paikkaaminen työllistivät perheen naisväkeä, mutta kesäaikoina myös useita talosta taloon kiertäviä verkon paikkaajia. Vähävaraisille leskille ja vanhuksille annettiin usein silakoita ilmaiseksi. Myyntikelpoinen lohi oli liian arvokas käytettäväksi omassa taloudessa. Sen sijaan siimaan kuolleet ja hylkeiden repimät kalat syötiin itse tai annettiin vähävaraisille (J. Salmi, julkaisematon). Vastavuoroinen kalojen ja luonnontuotteiden vaihdanta sekä lahjojen anto ylläpitivät sosiaalista kanssakäymistä ja loivat siten edellytyksiä omavaraiselle paikalliskulttuurille. Kalastajat saivat tarvittaessa tukea myös lähiyhteisön ulkopuolelta. Esimerkiksi syksyllä 1957 hukkuneiden lohimiesten perheiden avustamiseksi järjestettiin rahankeruu. Aktiivisia toimijoita olivat Satakunnan Maanviljelysseuran kalatalousneuvonnan ja kalastusseuran ohella monet kyläläiset kaikista sosiaaliryhmistä (Merikarvian Pohjanrannan kalastusseuran arkistot).

5.2 Ammatillinen ja poliittinen osallistuminen aktiivista

Kalastajien järjestäytynyt yhteistoiminta tapahtui Satakunnan Maanviljelysseurojen perustamien kalastusseurojen kautta. Niiden kautta välitettiin jäsenille polttoainetta, verkkoja ja pyydystarvikkeita. Merikarvialla kalastusseurojen jäsenmäärä oli vuonna 1950 kaikkiaan 432 jäsentä eli kolme kertaa enemmän kuin kalastuksesta verotettujen määrä (Anon. 1950). Valtio avusti kalastusseuroja ylläpitämään valo-opasteita, joilla helpotettiin kalastajien yöaikaista kotiinpaluuta. Kalastusseurat vuokrasivat kunnalta saaliin purkulaitureita kalastajien yhteiseen käyttöön ja osallistuivat myös niiden kunnostukseen. Haukikantojen turvaamiseksi osa kalastajakunnasta osallistui viljelytoimintaan ja kalastusseurat perustivat runsaasti rauhoitusalueita. Kalastusseurat pyrkivät vuosittain järjestämään suolasilakan näyttely- ja myyntipäivän (Alakylän, Brändön-Sataman ja Pohjanrannan kalastusseurojen arkistot).

Kalastusseurojen kokoonkutsuissa tilaisuuksissa kalastajat keskustelivat keinoista vaikuttaa elinkeinonsa edellytyksiin. Toisen maailmansodan jälkeen kalastajat aktivoituivat poliittiseen toimintaan, jossa kalan markkinointiin liittyvien ongelmien ratkominen oli yksi keskeisimmistä kysymyksistä. Odotukset suuntautuivat lähinnä valtioon, jonka toivottiin edistävän silakan markkinointia ja perustavan rannikolle jalostusyriä. Satakunnan rannikon kalastajat nimesivät vuonna 1949 keskuudestaan neljä eduskuntaehdokasta (Merikarvian Alakylän ja Brändön-Sataman kalastusseuran arkistot), joista porilainen Kelpo Gröndahl pääsi reilu vuosikymmen myöhemmin (vuonna 1962) SKDL:n edustajana eduskuntaan.

Merikarvialla kalastajat kokivat kunnan keskeisenä elinkeinoihin vaikuttavana toimijana. Ammattikalastajat olivat toisen maailmansodan jälkeen varsin näkyvästi esillä ehdokasasettelussa. Vuoden 1947 kunnallisvaaleihin osallistui kolme vaaliliittoa. Merestä elantonsa hankkivien vankkaa asemaa yhteisössä osoittaa se, että kaikkien vaaliliitoissa esiintyi kalastaja ja nimenä: 1) Työväen, kalastajain, pienviljelijäin ja siirtoväen välinen vaaliliitto (SKDL), 2) Sosiaalidemokraattien, pienviljelijäin ja kalastajien vaaliliitto, 3) Maatalousväestön, kalastajain, palkanhaltijoiden ja liikeväen vaaliliitto. Kunnallisvaaliehdokkaina oli kaikkiaan 33 kalastajaa, joista suunnilleen puolet edusti SKDL:a ja kolmannes oli (11) sosiaalidemokraattien listalla. Vuoden 1950 kunnallisvaaleihin osallistui enää 13 kalastajaa, joista kaikki olivat vasemmistopuolueiden ehdokkaina (Hakosalo 2006). Valtakunnallisesti tarkasteltuna Merikarvia kuului 1960-luvun alkuun saakka viimeisenä rannikon maaseutukuntana vasemmiston valta-alueeseen (Mielonen 1969).

Kalastajia edusti 1950-luvulla kunnanvaltuustossa yleensä yksi edustaja. Valtaosa valtuuston jäsenistä oli poliittisesti sitoutunut joko Maalaisliittoon tai SKDL:ään (Hakosalo 2006). Useiden kunnallispoliitikkojen vanhemmat tai sukulaiset olivat kansalaissodan aikaan, jolloin oli kalastuksen kukoistusaika, mukana silakan markkinointiketjussa (Salmi 2010). Tästä syystä on ymmärrettävää, että kunnalliset päätöksentekijät pyrkivät aktiivisesti ylläpitämään ammattikalastuksen edellytyksiä. Esimerkiksi vuonna 1950 ammattikalastajat ja kunnanhallituksen edustaja olivat tiiviisti yhteydessä erääseen kansanedustajaan kalakuivaamon saamiseksi Merikarvialle (Merikarvian Alakylän kalastusseuran arkisto).

Kalastajien pyyntitavat ja niiden yhdistelmät olivat toisen maailmansodan jälkeen erilaisuneet. Kylien vesialueiden pyyntialueet eivät olleet yhtä yhdenvertaisia kuin aavan ulapan ajojoverkkopyynnissä, joten pyyntipaikkojen saaliit saattoivat vaihdella paljon (Merikarvian Pohjanrannan kalastusseuran arkisto). Tästä syystä verolautakunnassa tarvittiin ammattikalas-

tajien edustajaa, jolla oli mahdollisimman laaja kuva ammattikunnan pyydyksistä ja saaliista. Kalastaja-asiantuntijaa tarvittiin myös, koska monet kalastajat jättivät veroilmoituksen täyttämättä tai sen tiedot olivat puutteelliset. 1950-luvulla kalastajien edustajana verolautakunnassa toimi joko SKDL:n tai sosiaalidemokraattien ehdokkaana kunnallisvaaleihin osallistunut kalastaja (Merikarvian kunta 2010). Monet kalastajat pitivät omaa verotustaan liian korkeana ja valittivat verotuspäätöksestä. Tyytymättömyys tuli esille kalastusseurojen kokouksissa. Näiden ongelmien myötä verolautakunnan ja kalastusseuran kesken syntyi 1950-luvun loppupuolella vuoropuhelua (Merikarvian Pohjanrannan kalastusseuran arkisto).

6. Työläisyhteisön tuki vahvisti ja tukahdutti

Toinen maailmansota ja pitkään sen jälkeen vallinnut aineellinen ja henkinen kriisi nykyaikaisti yhteiskuntaa hypähdysmäisesti. Kalastajayhteisö menetti samalla otetta vaikuttaa elämänsä laatuun ja sisältöön. Sota-ajan tiimellyksessä kalastajat tutustuivat uusiin kulttuureihin ja toimintatapoihin, minkä myötä heidän elämäänsä siilautui uusia pyyntitapoja, arvoja ja asenteita. Kalastajien sopeutumista yhteiskunnan muutokseen auttoi järjestäytyminen kalastusseuroihin sekä yhteisön tarjoama tuki ja ymmärrys. Vuosisadan alussa syntyneessä työläisyhteisössä ihmiset olivat oppineet tekemään töitä yhdessä jo usean sukupolven ajan (Salmi ja Salmi 2009). Sukujen yhteinen eletty historia ja muistot tasoittivat erilaisuutta ja tekivät kanssakäymisestä luonnollisen osan arkielämää. Vuorovaikutus ei rajoittunut vain työntekoon vaan myös vapaa-ajan viettoon. Luonteva yhdessäolo kyettiin kääntämään hyödyksi esimerkiksi silloin, kun oli aika siirtyä lohen kiintosiimapyyntiin.

Yhteiskunnan modernisoituminen ja siihen liittyvä jälleenrakentaminen asetti ammattikalastukselle vakavia haasteita. Tämä tuli konkreettisesti esille, kun oli hakeuduttava valtion yleisvesiltä silakan ajoverkkopyynnin parista rannikkovesiin. Muutos merkitsi kalastajien keskinäisen kilpailun kiristymistä mutta ennen kaikkea siirtymistä jokirakentamisen seurauksena huvenneiden jokikutuisten kalojen – siika ja lohi – pyyntiin. Tällä tavoin kalastus kietoutui yhteiskunnan rakennemuutokseen, jota valtio monin eri tavoin edisti. Pohjois-Satakunnan kalastajasuvuissa ei erityisemmin ollut vaelluskalojen pyyntihistoriaa, joten kalastajat jättäytyivät taka-alalle, kun keskusteltiin jokien patoamisen kalataloudellisista vaikutuksista.

Maatalouteen heikosti soveltuvalla rannikkoseudulla yhteisöt sopeutuivat kalakantojen, kalan kysynnän, kalastajien keskinäisen kilpailun ja teollisten työpaikkojen vaihteluiden asettamiin ehtoihin. Työväestöön itsensä samaistavalla kalastajaväestöllä ei ollut korkeaa kynnystä siirtyä teollisen ammatin pariin. Palkkatulot auttoivat selviämään heikkojen saalisvuosien yli, mutta myös tekemään uusia pyyntiteknisiiä investointeja. Siten ammattikalastajat hyötyivät lisääntyneestä työpaikkojen tarjonnasta. Useimmilla maamme rannikkoseuduista maatalouden monipuolisuus ja suuri omavaraisuusaste antoivat toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina kalastajaperheille taloudellista liikkumavaraa (Eklund 1994). Maatalous oli keskeinen tukijalka etenkin Pohjanmaan rannikolla (Tuomi-Nikula 1982, Meriläinen-Hyvärinen 2008) ja esimerkiksi Perämeren lohijokien tuntumassa kalastaneiden pohjoissatakuntalaisia suuremmat

ansiot perustuivat maataloudesta saatuihin lisäansioihin. Niinpä monet lohitalonpojat pitivät varsinaisena ammattinaan maataloutta. Yksistään kalastamalla saaduissa tuloissa ei rannikko-seutujen kesken ollut merkittäviä eroja (Liedes 1952).

Sodan jälkeisinä vuosina kalastajien poliittiset kannat radikalisoituivat, mikä tiivistä kalastajien sosiaalista sidosta työväestöön ja helpotti sopeutumista ammatilliseen murrokseen. Teollinen ammatti alettiin nähdä yhä houkuttelevampana, sillä työväestön palkat nousivat muita väestöryhmiä nopeammin. Työväenliikkeen poliittinen ja ammatillinen vaikutusvalta kasvoi (Karisto ja Takala 1990). Sen sijaan maaseudun pientilallisuutta alettiin pitää merkinä huono-osaisuudesta; asumismuoto määritteli ihmisen sosiaalista identiteettiä (Ahponen ja Järvelä 1983; Stark 2006). Pikkutiloilla asuvat kalastajat katsoivat palkkatyön tuovan perheisiin taloudellisesti aiempaa vakaamman elämän, jossa työ ja vapaa-aika voitiin erottaa (Ahponen ja Järvelä 1983).

Toimeentulo-ongelmien kanssa kamppailevia kalastajia pyynnin huomattava tehostaminen ei Pohjois-Satakunnassa liiemmin kiehtonut. Kalastuksen kannattavuutta olisi kenties voitu kohentaa investoimalla huomattavasti isompaan lohialukseen sekä laajentamalla pyyntiveisiä muille merialueille (Heusala 1953). Siirtyminen troolipyynntiin olisi saattanut olla toinen selviytymiskeino. Yksittäiselle kalastajalle investointi isoon alukseen olisi ollut liian kallis, varsinkin koska realisoitavaa omaisuutta heillä ei juuri ollut. Toisaalta kalastajayhteisöjen vahva yhteisöllisyys olisi voitu kääntää voimavaraksi ja jakaa velkapääoma useamman kalastajan ja myös muiden kala-alan toimijoiden kesken. Yksikään merikarvialainen kalastaja ei kuitenkaan investoinut troolialukseen 1960-luvulla. Sen sijaan Porin eteläpuolella olevan Luvian kunnan kalastajainseurassa pohdittiin jo syksyllä 1957 troolialusten rahoitusmahdollisuuksia (Wahlroos 1995) ja vuonna 1961 Luvialla oli jo neljä troolialusta (Lehtonen 1976).

Pohjois-Satakunnan rannikon kalastajat olivat haluttomia muuttamaan pienimuotoiseen perheyrittämiseen perustuvaa elämänmuotoaan kohti taloudellista riskinottoa. Riittävän toimeentulon ja elämänmuotoon liittyvien ei-taloudellisten piirteiden korostaminen on edelleenkin tyypillistä suomalaisille rannikkokalastajille (esim. Salmi 2005). Pohjois-Satakunnan rannikolla investointipyrkimyksiä jarrutti osaltaan kalastajien vahva työläisidentiteetti, jossa taloudellisen edun tavoittelu ei saanut olla näkyvästi esillä (Salmi ja Salmi 2009). Sen sijaan että kalastajat olisivat itse investoineet, he alkoivat äänekkäästi vaatia valtiota turvaamaan elinkeinon harjoittamisen edellytyksiä. Tähän antoi pontta muun muassa maatalouteen kohdistettujen tukien kasvu ja valtion kasvanut huoli kansalaisista (Eklund 1994, Karisto ja Takala 1990).

Viitteet

- Ahponen, P. & Järvelä, M. 1983. *Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämäntavan muutos*. WSOY. Porvoo, Helsinki, Juva.
- Anon. 1950. Kalastajain järjestötoiminta Satakunnassa. *Suomen Kalastuslehti* 55: 28.
- Eklund, E. 1994. Kustfiskare och kustfiske i Finland under den industriella epoken. Studier i en yrkesgrupps yttre villkor, sociala skiktning och organisation 1860–1970. *SSKH Skrifter* 5. 179 s.
- Hakosalo, L. 2006. *Hanna ja muut päättäjät*. Leväsjoki. 276 s.
- Heino, U. 1979. *Ahlaisten historia*. Satakunnan Kirjateollisuus Oy. Porin kaupunki. 739 s.
- Heino, U. 1980. *Kyläyhteisön historialliset edellytykset*. Teoksessa: Tommila, P. & Heervä, I. (toim.) *Muuttuva kylä*. Turun yliopiston kylätutkimusryhmän loppuraportti. Suomen Kirjallisuuden Seura, ss. 127–162.

- Heusala, J. 1945. Merikalastus Satakunnan rannikolla. *Suomen Kalastuslehti* 52: 106–108.
- Heusala, J. 1953. Lohen siimakalastus Selkämerellä. *Suomen Kalastuslehti* 60: 46–49.
- Järvi, T. H. 1932. *Suomen merikalastus ja jokipyynti*. WSOY. 188 s.
- Karisto, A. & Takala, P. 1990. *Suomi muuttuu. Näkökulmia elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutokseen. Sosiaaliala ja terveydenhuolto*. WSOY. 245 s.
- Lappalainen, A. 2008. Meripyyntin murrosvaiheet 1800- ja 1900-luvuilla. Teoksessa: A. Lappalainen (toim.) X Kalastusmuseopäivät 2007. Merikalastus-symposium 25.10.2007 Kotka. *Kalastusmuseoyhdistyksen julkaisuja* 19: 67–76.
- Lehtonen, H. 1976. Tutkimus Kemira OY:n Porin tehtaiden jätevesien kalataloudellisista vaikutuksista sekä kalataloudellinen tarkkailu- ja hoitosuunnitelma. Helsinki. RKTL, kalatutkimusosasto. *Tiedonantoja* 6. 292 s.
- Liedes, L. 1952. Lohenkalastuksen taloudellinen merkitys. *Suomen Kalastuslehti* 59: 36–40.
- Meriläinen, A. 1986. Hailuodon Santonen 1900-luvun alusta 1960-luvulle. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos, *Tutkimuksia* 21. 125 s.
- Meriläinen-Hyvärinen, A. 2008. Luonnon kanssa käsikkäin. Selviytymisen strategiat neljässä pohjoissuomalaisessa yhteisössä eri aikoina 1680-luvulta 1990-luvulle. *Kansatieteellinen Arkisto* 52. 469 s.
- Mielonen, M. 1969. Geography of internal politics in Finland. *Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja* 45: 1–59.
- Rantatupa, H. 2004. *Kansanhuolto toisen maailmansodan aikana 1939–1949*. Kirjassa Peltonen, M. (toim.), *Suomen Maatalouden historia II. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, ss. 443–503.
- S.H. 1955. Hylkeet ja likavesi kalastajien kiusana (Merikarvialla). *Suomen Kalastuslehti* 62: 61.
- Salmi, J. 2010. *Luvassa navakkaa kalatuulta – mikä vei kalastajat aallon harjalle?* Kirjassa: Salmi, J. & Han-konen, I. (toim.), *Kalastusperinteitä ja luontoelämyksiä*. Suomen Ympäristö- ja Terveysalan Kustannus Oy, Pori, ss. 6–47.
- Salmi, J. & Salmi, P. 1991. Silakan kalastuksesta monilajikalastukseen. Pohjois-Satakunnan rannikon ammattikalastuksen muutokset. *Kalatutkimuksia* 30. 140 s.
- Salmi, J. & Salmi P. 2009. Ammattikalastajuuden synty. Yhteiskunnallinen murros ja kalastajan identiteetti Pohjois-Satakunnan rannikolla. *Riista- ja kalatalous – Tutkimuksia* 7. 35 s.
http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/uudet%20julkaisut/tutkimuksia_7_2009.pdf
- Salmi, P. 2005. Rural pluriactivity as a coping strategy in small-scale fisheries. *Sociologia Ruralis* 45: 23–26.
- Salminen, A. 1947. Satakunnan rannikon kalastus. *Suomen Kalastuslehti* 54: 18–19.
- Sandberg, I. 1948. Muutoksista kalastossa Reposaaren vesillä. *Suomen Kalastuslehti* 55: 6–8.
- Sandberg, I. 1975. Kalastajan puheenvuoro. *Suomen Kalastuslehti* 82: 130–131.
- Sandberg, I. 1976. 1950-luku ratkaiseva kalastuksemme kehityksessä. Kalastajan puheenvuoro. *Suomen Kalastuslehti* 83: 84–85
- Sandberg, I. 1977. Muisteluksia 30-vuoden takaa. *Suomen Kalastuslehti* 84: 100–101.
- Stark, E. 2006. *Työväenliike ja köyhälistön luokka-asema elämäkertojen kuvaamina*. Kirjassa Helsti, H., Stark, L. & Tuomaala, S. (toim.), *Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860–1960*, ss. 213–240.
- Stenroos, V. 1956. Kalastusvälinevahinkoja Satakunnassa. *Suomen Kalastuslehti* 63: 81.
- Stenroos, V. 1963. *Satakunnan rannikkoalueen kalastuksen ja kalatalouden kehityksestä 1900-luvulla*. Tekniikkotyö. 85 s.
- Tikkanen, T. 1968. *Satakunnan rannikon kalastuksesta ja kalastajista*. Pro gradu-työ. Suomalaisen ja vertailevan kansatieteen laitos. Turun yliopisto. 274 s.
- Tuomi-Nikula, O. 1982. Keskipohjalaisen kalastajan vuosi. Keski-Pohjanmaan suomenkielisen rannikon ammattimaisen kalastuksen ja hylkeenpyynnin muuttuminen 1800–1900-luvuilla. *Kansatieteellinen Arkisto* 32. 302s.
- Wahlroos, L. 1995. Kalastuksesta Luvialla 1450–1990. Osa II/A. Kalanpyynti ja markkinointi. *Satakunnan museon julkaisuja* 10. 141 s.
- Wuorentaus, Y. 1946. Silakan hinnasta on kysymys. *Suomen Kalastuslehti* 53: 44–45.

Arkistolähteet

- Merikarvian kunta 1920. Vuoden 1920 taksoitusluettelo vuoden 1919 tuloista Merikarvian kunnan arkisto.
- Merikarvian kunta 2010. Merikarvian kunnan taksoitus, -veronkanto- ja kansaneläkemaksujen maksuunpano- ja kantoluettelot vuosilta 1948–1958. Merikarvian kunnan arkisto.
- Merikarvian Alakylän kalastusseuran arkisto.
- Merikarvian Brändön-Sataman kalastusseuran arkisto.
- Merikarvian Pohjanrannan kalastusseuran arkisto.
- Saalispäiväkirjat 2010. Kalastaja Uno Kyläniemen saalismuistiinpanot vuosilta 1949–1958. Kalastaja Väinö Mellanouran saalismuistiinpanot vuosilta 1950–1955. Kalastaja Uno Eklundin saalismuistiinpanot vuodelta 1958. J. Salmen hallussa.

JULKAISIJA

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Viikinkaari 4

PL 2

00791 Helsinki

Puh. 0205 7511, faksi 0205 751 201

www.rktl.fi